

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

SCIENTIFIC APPROACHES TO BUILDING A PEDAGOGICAL SYSTEM OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF FUTURE SPECIALISTS OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті обґрунтовано актуальні наукові підходи до побудови педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі закладів вищої освіти, зокрема уточнюється й конкретизується сутність таких понять, як педагогічна система, системний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, технологічний та ресурсний наукові підходи, за допомогою яких можна побудувати і реалізувати в навчальному процесі педагогічну систему. Стає очевидним, що педагогічна система буде своєчасною й результативною при поєднанні методологічного, теоретичного та методичного аспектів. Під час розробки педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі визначалася взаємодія цільового, суб'єкт-суб'єктного, змістовного та технологічного компонентів як найважливіших засобів оптимальності й результативності. Унаслідок чого професійна орієнтація майбутніх фахівців стає провідним і значущим видом навчальної діяльності і дає достатню мотивацію для подальшого вдосконалення в розвитку особистості й її життєвого самовизначення. Зазначається, що педагогічна система не є сталою або завершеною конструкцією, її ефективність зумовлюється якістю окремих компонентів, характером їхньої взаємодії, відповідністю змісту й форм організації актуальним запитам та умовам суспільного розвитку, конкурентоспроможності фахівців і вимогам сучасного ринку праці. Це процес, розподілений на різні елементи, рівні та частини, що при взаємодії один з одним поєднуються в єдине ціле і мають на меті створення сприятливих умов для формування та розвитку наукових підходів до побудови ефективної педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців, а також удосконалення впливу на суб'єкти виховання і навчання – майбутніх фахівців аграрної галузі закладів вищої освіти.

Ключові слова: педагогічна система, цільовий, суб'єкт-суб'єктний, змістовний та технологічний компоненти, професійна орієнтація, наукові підходи (системний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, компетентнісний, технологічний, ресурсний), методологічний, теоретичний та методичний аспекти.

The article substantiates current scientific approaches to building a pedagogical system of professional orientation of future specialists in the agricultural sector of higher education institutions, in particular, the essence of such concepts as pedagogical system, systemic, personally oriented, communicative-activity, competency-based, technological and resource scientific approaches is specified and specified, with the help of which it is possible to build and implement a pedagogical system in the educational process. It becomes obvious that the pedagogical system will be timely and effective when combining methodological, theoretical and methodological aspects. During the development of the pedagogical system of professional orientation of future specialists in the agricultural sector, the interaction of the target, subject-subject, content and technological components was determined as the most important means of optimality and effectiveness. As a result, the professional orientation of future specialists becomes a leading and significant type of educational activity and provides sufficient motivation for further improvement in the development of the personality and its life self-determination. It is noted that the pedagogical system is not a stable or complete structure, its effectiveness is determined by the quality of individual components, the nature of their interaction, the compliance of the content and forms of organization with the current demands and conditions of social development, the competitiveness of specialists and the requirements of the modern labor market. This is a process divided into various elements, levels and parts, which, when interacting with each other, are combined into a single whole and are aimed at creating favorable conditions for the formation and development of scientific approaches to building an effective pedagogical system of professional orientation of future specialists, as well as improving the impact on the subjects of education and training – future specialists in the agricultural sector of higher education institutions.

Key words: pedagogical system, target, subject-subject, content and technological components, professional orientation, scientific approaches (systemic, personally oriented, communicative-activity, competency-based, technological, resource-based), methodological, theoretical and methodological aspects.

УДК 378.014.015.3:331.54

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.1.27>

Колесник В.В.,
аспірант кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування»
та соціально-гуманітарних дисциплін
Державного біотехнологічного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним з основних пріоритетів кадрової політики України в сільському господарстві є визначення стратегії та модернізація системи роботи з формування особистості майбутнього фахівця. Держава

та суспільство зацікавлені у створенні ефективної системи підготовки кадрів для аграрного сектору економіки, що відповідає світовим стандартам вищої освіти та забезпечує необхідний рівень компетентності та професіоналізму робітників.

Проте, як засвідчує багаторічний педагогічний досвід, на сучасному етапі ще не можна стверджувати про належний рівень ефективності професійної орієнтації учнів закладів загальної середньої освіти, а також випускників коледжів та професійно-технічних училищ. Про низьку ефективність діяльності загальної та спеціальної професійної школи з підготовки абітурієнтів для аграрного сектору для вступу до ЗВО України свідчать результати. На жаль, точної загальної кількості абітурієнтів, що вступили до аграрних ЗВО, порівняно з загальною кількістю безпосередньо у відкритих джерелах немає. Статистика вступної кампанії, як правило, публікується за окремими університетами або спеціальностями, а не в розрізі галузей. Але навіть поверхневий погляд на статистичні дані по ЗВО аграрного напрямку свідчить, що рейтингові списки вступників на сайтах конкретних аграрних університетів показують, що тільки за час війни у 2022–2025 роках 51%, 52% та 46% відповідно випускників шкіл, училищ тощо вступили до аграрних ЗВО [5]. Виявлені під час дослідження проблеми та суперечності потребують розв'язання шляхом розроблення модернізованої педагогічної системи підготовки до вступу у заклади вищої освіти України, що відповідатиме сучасним суспільним викликам і потребам ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

При цьому необхідно виділити невирішені частини загальної проблеми, що досліджуються у статті.

Аналіз показує, що одночасно з реформою освіти змінам піддається і професійна орієнтація молоді. Будучи складовою соціальних процесів, вона має складний і різноспрямований характер. Питання значущості усвідомленого професійного вибору молоді та проблеми науково обґрунтованого формування готовності випускників закладів загальної середньої освіти до прийняття оптимального рішення щодо подальшого професійного шляху впродовж різних років були предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних вчених.

У наукових дослідженнях та працях (С. Г. Заскалета, С. М. Іванюта, О. М. Лазарєв, М. О. Лакатош, В. В. Мельниченко, Н. А. Олійник, Т. Фоменко та ін.) представлено значний внесок у розробку концепцій виявлення цілей, завдань, особливостей змісту і процесу реалізації аграрної освіти, вимог до професійної підготовки, що зазначається на педагогічних умовах професійного самовизначення старшокласників, методологічних проблемах професійної орієнтації у межах подальшої безперервної освіти.

Освітні технології, побудовані на основі теорій і практик, що вирішують проблеми виховання в процесі навчання, професійно-психологічного відбору, управління навчально-виховною діяльністю аграрних ЗВО досліджено в працях Бендери І. М., Іщенко Т. Д., Кліх Л. В., Кoberника О. М., Нагірного Ю. П., Нерух Н. В., Матяш Н. Ю. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із тим, сьогодні недостатньо досліджень, що розкривають специфіку процесу для професійної орієнтації абітурієнтів в умовах функціонування педагогічної системи вищої школи України.

Викладене дозволило виявити суперечність, що склалася в сучасних умовах, зокрема між потребою вищої школи України в компетентних, професійно підготовлених, мотивованих для роботи в аграрній сфері майбутніх фахівців, з одного боку, і нереалізованим повною мірою потенціалом, недостатньо ефективною практикою професійної орієнтації у загальноосвітній школі щодо ЗВО аграрного профілю, з іншого.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є проблема професійної підготовки фахівців аграрної галузі, зумовлена не тільки новими соціально-педагогічними умовами, а й наявними науково-педагогічними підходами щодо розвитку системи вищої освіти та технологічної підготовки студентів саме аграрної галузі економіки. Тому вважаємо доцільним розглядати цю проблему в контексті аналізу сучасної освітньої ситуації для формування педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі ЗВО.

Для вирішення визначеної мети поставили такі завдання, а саме: визначити особливості педагогічної системи професійної орієнтації абітурієнтів загальноосвітніх шкіл і професійних училищ як майбутніх аграріїв та схарактеризувати базові наукові підходи для формування ефективної педагогічної системи.

Виклад основного матеріалу. Серед пріоритетних напрямів розвитку вищої аграрної освіти особливе місце посідає її орієнтація на міжнародні стандарти. Відповідно до цих стандартів, майбутній фахівець має оволодіти необхідними професійними компетентностями та сформованими ціннісними орієнтирами, що забезпечують ефективну професійну взаємодію й діяльність. У цьому контексті постає актуальна потреба у спеціалізованій підготовці здобувачів аграрної освіти, спрямованій на формування стійкої та цілеспрямованої професійної мотивації до праці в аграрному секторі.

У процесі проведених наукових досліджень встановлено, що кожна педагогічна система створює власні умови для особистісного та професійного становлення студентів. У науково-педагогічній літературі підкреслюється, що проєктування та функціонування таких систем зумовлюється низкою чинників, серед яких провідними є: визначення цілей навчально-виховного процесу, зміст і структура освітньої інформації, засоби, методи й організаційні форми педагогічного впливу на студентську аудиторію, а також наявність педагогічних кадрів, які відповідають визначеним цілям,

мають необхідний рівень кваліфікації, комунікативні ресурси та психологічні знання про об'єкт педагогічного впливу [1, с. 16; 2].

Серед сутнісних характеристик педагогічної системи нам вважається значущим зауваження, що педагогічна система здатна розвиватися, вдосконалюватися, самоорганізовуватися, самовпорядковуватися залежно від громадського, соціального та науково-технічного прогресу системи в різних аспектах [4, с. 9]. Ми цілком згодні з В. Прошкіним, що «специфіка педагогічної системи полягає в тому, що її структура може бути не лише самостійно розроблена, але й доповнена авторами, з огляду на специфіку дослідницької роботи» [4, с. 10]. Тож при розробці педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі ЗВО ми брали до уваги взаємодію *цільового, суб'єкт-суб'єктного, змістовного та технологічного компонентів*, що розглядаємо як найважливіші засоби оптимальності й результативності педагогічної системи. Унаслідок чого професійна орієнтація майбутніх фахівців аграрної галузі ЗВО стає провідним видом навчальної діяльності і дає достатню мотивацію для подальшого вдосконалення в розвитку особистості й її життєвого самовизначення. Педагогічна система – це цілісне, динамічне утворення, що є сукупністю взаємозалежних елементів для забезпечення якісного навчально-виховного процесу з метою досягнення цілей виховання, навчання й освіти. Вона передбачає наявність чітко окресленої мети, змісту, методів, форм, засобів та інших складових педагогічної діяльності, спрямованої на всебічний розвиток особистості [2; 4].

Основні характеристики педагогічної системи (цілеспрямованість, структурність (мета навчання, зміст освіти, методи та форми навчання, суб'єкти педагогічної взаємодії, результати навчання), динамічність, взаємозв'язок компонентів, цілісність) орієнтовані на досягнення конкретно визначених педагогічних цілей, що задають вектор й очікувані результати освітнього процесу і свідчать про досягнення визначених освітніх цілей, формуючи єдину систему навчання і виховання. Реформування освіти та організація педагогічних досліджень у системі вищої школи виступають надзвичайно актуальними й складними процесами, зокрема для професійної орієнтації майбутніх фахівців-аграріїв, реалізуються в педагогічній системі на основі *системно-структурного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, технологічного підходів*. Поняття «системний підхід» органічно пов'язане з категорією «система» і розглядається як один із провідних методологічних напрямів наукового пізнання і ґрунтується на розумінні об'єкта дослідження як цілісного компонента.

Системний підхід постає як провідний методологічний напрям наукового пізнання, що передбачає дослідження об'єкта як цілісної системи,

сформованої сукупністю взаємопов'язаних елементів і зв'язків між ними. Ефективність застосування системного підходу безпосередньо залежить від ступеня врахування загальносистемних закономірностей, що зумовлюють взаємозв'язки між параметрами системи. Сутність системного підходу полягає в урахуванні всіх елементів і наукових підходів до системи, а також аналізі взаємозв'язків між ними як єдиного цілісного комплексу взаємодіючих компонентів педагогічної системи для ефективної професійної орієнтації фахівців-аграріїв. Системний підхід визначає багаторівневе осмислення досліджуваного явища як єдиної, структурно впорядкованої та динамічно взаємозалежної педагогічної системи.

До базових принципів, що визначають застосування системного підходу, належить, зокрема, принцип цілісності, що передбачає розгляд системи як інтегрованого утворення, як підсистему вищого рівня, тобто наукові підходи до побудови педагогічної системи зумовлюють цілісність поглядів і єдиний ракурс на актуальний аспект професійної орієнтації фахівців.

Сюди належать також інші принципи:

– **ієрархічність** – структурне підпорядкування елементів нижчих рівнів структурам вищого порядку, що важливо для створення визначальних наукових підходів до побудови педагогічної системи професійної орієнтації;

– **структуризація** передбачає дослідження внутрішньої організації системи та взаємозалежностей її елементів для застосування наукових підходів до побудови педагогічної системи для професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрного сектору;

– **множинність** – використання комплексу моделей для опису функціонування системи, тобто для створення адекватних і різноманітних наукових підходів до побудови педагогічної системи професійної орієнтації фахівців-аграріїв;

– **системність** – визнання об'єкта дослідження як повноцінної системної одиниці для застосування наукових підходів в побудові педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців.

Особистісно орієнтований підхід у педагогіці акцентує увагу на розвитку особистості здобувача освіти, виходячи з урахуванням його індивідуальних особливостей, потреб, інтересів і здібностей. Цей підхід передбачає створення умов для формування самосвідомості, самореалізації та самоствердження особистості в навчальному процесі. Центральною фігурою в освітній взаємодії є студент, а освітній контент адаптується під його життєвий досвід і майбутні професійні перспективи.

Комунікативно-діяльнісний підхід зорієнтований на розвиток комунікативної компетентності,

тобто здатності ефективно застосовувати високий рівень спілкування в реальних комунікативних ситуаціях, включаючи опанування професійною термінологією, що важливо для побудови педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі ЗВО [2]. Компетентнісно-діяльнісний підхід розглядається як один із ключових орієнтирів сучасної педагогічної освіти, базується на синтезі когнітивного, операційно-технологічного, мотиваційного та рефлексивного компонентів у навчанні, сприяє формуванню цілісної функціональної орієнтації в професійній діяльності. Компетентність фахівця-аграрія інтерпретується як інтегральне утворення, охоплює аналітичні, комунікативні, ціннісні й емоційно-особистісні компоненти професійної зрілості, тобто відбувається завдяки практичним діям, дослідженням, співпраці, застосуванню знань у реальних професійних ситуаціях.

Технологічний підхід у навчанні зосереджений на оптимізації освітнього процесу шляхом забезпечення його ефективності, результативності та керованості, створення технологічних наукових підходів до побудови педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців-аграріїв. Сучасні освітні технології і побудована педагогічна система мають відповідати таким вимогам, як *науковість, системність, концептуальність, відтворюваність, алгоритмічність і діагностичність*. Усі ці вимоги відповідають особливому підходу відповідно до результатів за поставленими цілями навіть за умов варіативності та складності їх прогнозування, тобто визначається педагогічна система як система управління педагогічними процесами для підготовки майбутніх фахівців аграрного ЗВО.

З іншого боку, **ресурсний підхід** в освіті орієнтований на стратегічне планування особистісного та професійного розвитку майбутнього фахівця з урахуванням його внутрішнього потенціалу, що сприяє виявленню, мобілізації й актуалізації особистісних ресурсів, забезпечує диференціацію, інноваційність і варіативність освітньої діяльності. Такий підхід передбачає створення індивідуальної освітньої траєкторії здобувача освіти, сприяє реалізації його особистісного потенціалу та забезпечує зворотний зв'язок у процесі відстеження динаміки особистісних змін [3; 6].

Ресурсний підхід у теоретичному й практичному аспектах посилює реалізацію особистісно орієнтованої парадигми освіти, що ґрунтується на визнанні унікальності кожної особистості, її життєвого досвіду, прагнення до саморозвитку й самореалізації. Такий підхід визначає ментальний аспект педагогічної системи професійної орієнтації в підготовці майбутніх фахівців аграрної

галузі. У межах ресурсної парадигми відбувається формування висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних до рефлексії, професійного зростання, самоствердження і високої фахової самореалізації.

Висновки. Отже, ми вважаємо, що педагогічна система не є сталою або завершеною конструкцією, що створює можливості для побудови педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців-аграріїв. Її ефективність зумовлюється якістю окремих компонентів, характером їхньої взаємодії, відповідністю змісту й форм організації актуальним запитам та суспільним умовам. Педагогічна система є процесом, структурованим за елементами, рівнями та частинами, поєднуваними в єдине ціле і базується на системному, особистісно орієнтованому, комунікативно-діяльнісному, компетентнісному, технологічному, ресурсному підходах.

Представлене дослідження далеко не вичерпує всіх аспектів проблеми визначення й обґрунтування наукових підходів до побудови педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх фахівців аграрної галузі ЗВО. Для подальших наукових розвідок перспективним є виявлення й опис аспектів дослідно-експериментальної роботи щодо реалізації моделі педагогічної системи професійної орієнтації майбутніх аграріїв., зокрема визначення сутності, змісту й методики дослідно-експериментальної роботи для побудови концептуальної моделі педагогічної системи професійної орієнтації з метою підкреслення динаміки результатів навчання для професійної орієнтації майбутніх аграріїв ЗВО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Диса О.В. Педагогічна система як основа розвитку особистісної зрілості студентів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2019. № 1 (17). С. 13-19.
2. Іващенко К. Визначення сутності поняття «Педагогічна система» URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/36283>.
3. Микитюк С.О. Ресурсний підхід у програмах підготовки майбутніх учителів. Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах. Вип. 31 (84). 2013. С. 309-315.
4. Прошкін В. В. Педагогічна система як предмет наукового дослідження. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2015. Вип.4. С. 7-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO2015_4_3.
5. Статистика. Вступна кампанія. URL: <https://vstup.edbo.gov.ua/statistics>
6. Швець Т.Є. Ресурсний підхід у реалізації тьюторингу в системі середньої освіти. Інноваційна педагогіка. Вип. 56. Том 1. 2023. С. 42-47.